

MUSTAQILLIK DAVRI QISSALARIDA GENDER MUNOSABATLARINING BADIY TALQINI

Maqsudaliyeva Yodgorxon Nu'monjon qizi
yodgorxonmaqsudaliyeva@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolamizda mustaqillik davrlarida va shu davrgacha bo'lgan gender munosabatlarning turli talqini, ayollar duch kelgan to'siqlar, ularga bo'lgan munosabatlarning badiiy talqini haqida so'z yuritilgan va albatta, istiqlol davrlaridagi qissalarda berib o'tilgan badiiy munosabatlardan ma'lumotlar ham berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: istiqlol davri, madaniyat, urf-odat, badiiy talqin, axloq-odob, ayol, tarix, zamon, makon.

ARTISTIC INTERPRETATION OF GENDER RELATIONS IN THE STORIES OF THE INDEPENDENCE PERIOD

Maqsudaliyeva Yodgorxon Nu'monjon qizi
E-mail: yodgorxonmaqsudaliyeva@gmail.com

ABSTRACT

In this article, we talk about different interpretations of gender relations during the period of independence and until this period, the obstacles faced by women, the artistic interpretation of the relations with them, and information about the artistic relations given in the stories during the period of independence.

Keywords: independence period, culture, tradition, artistic interpretation, morality, woman, history, time, space.

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ГЕНДЕРНЫХ ОТНОШЕНИЙ В ИСТОРИЯХ ПЕРИОДА НЕЗАВИСИМОСТИ

Maqsudaliyeva Yodgorxon Nu'monjon qizi
yodgorxonmaqsudaliyeva@gmail.com

АННОТАЦИЯ

В данной статье мы говорим о различных трактовках гендерных отношений в период независимости и до этого периода, препятствиях, с которыми сталкивались женщины, художественной интерпретации отношений с ними, а также сведениях о художественных отношениях, данных в рассказах периода независимости.

Ключевые слова: период независимости, культура, традиция, художественная интерпретация, мораль, женщина, история, время, пространство.

Ming yillar davomida gender munosabatlar doimo badiiy qissa va asarlarda bosh mavzu sifatida qo'llanib kelingan. Barchamizga ma'lumki, gender munosabatlar juda keng qamrovli hisoblanib, u ikki tomon kelishuvi yoki ikki tomon bardavomligi bilan o'z javobini olgan. Insonlar yashaydiki, ular bir-birlari bilan munosabat o'rnatib kelmoqdalar. Munosabat nafaqat ikki kishida, balki butun bir dunyo miqyosida amalga oshuvchi jarayon hisoblanadi. Ammo, ba'zilar buni faqatgina sevgi muhabbatga qiyoslaydilar yoki romantik holatlarda, bu umumman notog'ri fikrlardan biri ekanligini barcha-barchaga isbotlash zarur. Bizning vazifamiz gender munosabatlarni har tomonlama, keng miqyosda, qadam va qadam xalq ongiga yetkazib berishdir.

Mustaqillik davrlari deb biz XX asrning so'ngi jarayonlarni nazarda tutmaysiz, mustaqillik davri o'shanda ham, hozirham va albatta keyin ham davom etadi. Bizning millatimiz qachon mustaqillikga erishgan bo'lsa, ana o'sha yillardan buyon xalq ijodi erkinlikga o'tgan, shuni unutmashimiz lozimki, badiiy adabiyotlarimizning eng ko'p va eng yetuk namoyondalari mustaqillik davrlaridan oldin bor edilar, hozirgacha ularning yozgan asarlari, qissalari va g'azallaridan ilhomlanamiz. Bizga ma'lum va mashhur g'azallar ham aslida ayollarni madh etish uchun bitilgan. Islom dinida, uning ma'rifatida ayol shunchalar muqaddas zotki, uning muqaddas ekanligini tushunib yetish barchaga ham nasib etmaydi. O'zbek xalqining buyuk shoiri va mutaffakiri - Alisher Navoiy o'z g'azallarida ayollarni madh etish bo'yicha eng oliy o'rindalar. Uning "Kecha kelgumdur debon" g'azali ham xalq orasida ma'lum va mashhur.

Kecha kelgumdur debon, ul sarvi gulro' kelmadi,
Ko'zlarimga kecha tong otquncha uyqu kelmadi.
Lahza-lahza chiqtim-u chektim yo'lida intizor,
Keldi jon o'g'zimg'a-yu ul sho'xi badxo' kelmadi.
Orazidek oydin erkonda gar etti ehtiyot,
Ro'zg'orimdek ham o'lg'onda qorong'u kelmadi.
Ul parvarash hajridinkim yig'ladim devonavor,
Kimsa bormukim, anga ko'rganda kulgu kelmadi.
Ko'zlarimgin necha suv kelgay, deb o'lturmang meni,
Kim bori qon erdi kelgan, bu kecha suv kelmadi.
Tolibi sodiq topilmas, yo'qsa kim qo'yida qadam,
Yo'lgakim, avval qadam ma'shuqa o'tru qilmadi.
Ey Navoiy, boda birla xurram et ko'nglung uyin,
Ne uchunkim, boda kelgan uyga qayg'u kelmadi.

Shoyim Bo'tayev qissalari orasida qahramon xarakterini yaratishda milliy ruhga, muallif obrazining sokin hamda ulug'vor ovozigaga ega bo'lgan asarlari ham mavjud. Ana shunday qissalari qatoriga yozuvchining "Kunbotardagi bog'" nomli qissasini kiritish mumkin. Sababi mazkur qissada shunday xarakter va obrazlar borki, ular go'yo xalq bilan birga yashagan, ularning o'y-hayollari, orzu-umidlari, ezgu maqsadlari bizga tanish, shu jihati bilan bizga yaqin. "Kunbotardagi bog'" qissasida yozuvchi Qaynarbuloq bag'ridagi Yakkatepa qishlog'i odamlari hayotini qalamga olgan. Soddalik, samimiyat, urf-odatlar va an'analarga sodiqlik, insonparvarlik, g'amxo'rlik kabi xususiyatlar ularga xos. Ulg'ay ena bilan Ruqiya bibining hayot tarzi, xatti-harakatlari, o'y-kechinmalari ana shu muqaddas ezguliklar ruhiga evrilgan. Ruqiya kelinbibi sal narsaga duv-duv yosh to'kaveradigan ko'ngli bo'sh ayol bo'lsa, Ulg'ay ena ne-ne hayot sinovlariga dosh berib, so'ng qoyaga aylangan, bardoshli, mehrlil inson. Ruqiya kelinbibiga Ulg'ay ena uch-to'rt hovli naridagi qo'shni. Ammo ularni, Ruqiya bibining o'g'illari Elyor bilan Ilyosni mehr-muhabbat, oqibat rishtalari bog'lab turadi. Ruqiyaning goh o'zi, goh o'g'illari kampirning issiq-sovug'idan xabar olib turishadi. Kampir esa yolg'izgina o'g'li - shaharda rassomlikka o'qiyotgan To'xtasinini kutib yashaydi, eshikka termulib, uning qishloqqa, ona bag'riga qaytishini intizorlik bilan kutadi. Ota-bobolaridan qolgan yolg'iz yodgorlik - ana shu bog'ni qo'shqo'llab yolg'iziga tutqazsa, o'g'lining bolalari bog'da yayrab o'ssa, uni obod qilishsa... kampirning yagona orzusi shu.

Asarda Ruqiya bibining toshbag'ir eri Safarov, Ulg'ay enaning tezroq o'lib, bog'ini o'ziniki qilib olish xayolidagi Nu'mon qirtish, to'g'riso'z, imonli Gulmurod bilan Akrom, Ahmad brigadir, manfaat yo'lida har qanday ezgulik va halollikni bosib-yanchib o'tadigan rais, Nosir cho'tir, Hayit malla singari xilma-xil qiyofadagi insonlar obrazlari yaratilgan. Ular bir butun qishloq hayotini, shu zaminning dard-u quvonchlarini aks ettirishga xizmat qilganlar. "Nu'monjon, uzumlardan olib ketaver, o'riklarni qoqib-terib ol. Manga indama. Bu bog'da ko'p yaxshi odamlarni ko'rganman. Sharofat acha, Karim bobo, Xotam bobo, Kumush momo... Har biri bir olam edi, dunyoday keng edi. Endi ular tuproqni tabarruk qilib yotishibdi. Boqqa kelganimda esa ular tirilishadi, ko'z oldimda paydo bo'lishadi, men bilan suhbatlashib, dilimga madad berishadi..." - deya Ulg'ay ena necha marta aytdi. Nu'mon qirtish esa yuragini parmalayotgan narsadan qutulmadi, xayolida shu o'y:

"O'zimga bo'lsin, o'zimga! Bog'da o'zimning uyim bo'lsa, devor ursam. Kimning bog'i deb so'rashganda, Nu'monniki, deyishsa..."

Asarda ko'zga tashlanadigan yana bir jihat, o'zbek xotin-qizlarining timsoli o'ta tabiiy yaratilgan. Jumladan, Ruqiya kelibibi haqida muallif shunday tasvirlaydi: "kattakatta, mayin ko'z"li, "sal narsaga duv-duv yosh to'kaveradigan ko'ngli bo'sh ayol,

qarindoshmi, yettiyot begonami - odam nasli azasida ko'ziga tupuk surtib o'tirmas, kuyunganicha aytib-aytib yig'layverar edi".

Yuqoridagi asardan keltirilgan parchada yana ayollar duch keluvadigan muammo haqida gap ketgan, aslida o'zbek ayollari har neki bo'lsa hammasiga chidaydi deya uning boshiga tinmay kulfat yog'dirib turuvchi erkakalar ham topiladi. Mana shu asarda esa ayol kishi qanchalik chidamli ekanligi aks etilgan. Unig eri uning mulkida bo'lgan bog'ning o'ziniki qilish niyatida bo'sa, niyati yomon, u bog' uniki bo'ldi ham deylik, bu qora qalbi bilan bir ayolni baxtli eta olmagan erkak butun boshli bog'ni ko'kalamzorlashtirarmidi?... yo'q.

XULOSA

Xulosa qilib shuni ta'kidlash mumkinki, istiqlol davrlarida gender munosabat eng muhim yechimga ega bo'luvchi masalalardan biri edi, hozir ham shunday, hozirgi zamonda ko'p adabiyotlar borligi uchun ba'zilarimiz ularni yaxshi anglab yetganmiz. Ayollarda paranji tashlash mavzusi ham hozirgacha xalq og'zida yechimini topa olmaydi, aslida nima qilinishi kerak edi, kimning aybi, yoki kimlarning aybi ekanligi hozirgacha muhokamalarga uchraydi. "Ayol dunyoni tebratadi." – zamiridagi bu gap xalq og'zidan chiqqan, dunyoga sado bergan nido desak adashmagan bo'lamiz, sababi, ayol dunyo uchun muhim, u bilan teng bo'lgan erkak ham olam uchun juda muhim. O'ylab ko'rganimizda gender munosabatlarda shu davrgacha doimo ayollar muammoga duch kelishgan va kelishmoqda ham. Qo'sh tirnoq ichidagi erkaklar ming yillar ilgari ham bo'lganlar, hozir ham yashab kelishmoqda, ular ayollarni oyoq uchida ko'rishgan, farzand dunyoga keltirishni oddiy bir jarayon deb biladilar, uni oddiy uy bekasi emas cho'risi deb biladilar, ayolni nazar pisand qilmaydigan o'sha hayvonlarni ham ayol dunyoga keltirgan. Shuning uchun shoir tabiat insonlar ayollarni madh etib qissalar, asarlar, g'azallar bitadilar. Aslini olib qaraydigan bo'lsak, aksar qissalar gender munosabatlarni o'z ichiga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Karimov H. Istiqlol davri adabiyoti. Darslik. -T., "Yangi nashr", 2010.
2. Umurov H. Badiiy psixologizm va hozirgi o'zbek romanchiligi. - T.: Fan, 1983.
3. Rustamova M. Istiqlol davri o'zbek qissalarining taraqqiyot tendensiyalari. - Toshkent: Fan, 2006.
4. Bo'tayev Sh. Kunbotardagi bog'. T.: G'.G'ulom nomidagi san'at va adabiyot nashriyoti, 1997.
5. Qaxxarova, M., & Absattorov, B. M. (2020). Evolution of views on ethics, ethical criteria and ethical standards. *The Light of Islam*, 2020(1), 110-115.

6. Qaxxarova, M., & Raximshikova, M. (2020). MORAL CONTINUITY IS A SOCIAL-PHILOSOPHICAL, HISTORICAL PHENOMENON. *The Light of Islam*, 2020(3), 103-112.

7. Nurmatova, I. (2019). A Student-Centered Approach is a Key Area of Teacher Training in the Context of Globalization and Integration of Education. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*, 15(1), 09-13.

8. Nurmatova, I., Amirqulova, O., & Qayumov, E. (2021). INNOVATION IN EDUCATION

9. Nurmatova, I., Nabieva, H., & Sirojiddionova, M. (2020). Challenges of child personality in a defective family. In *Наука сегодня: теоретические и практические аспекты* (pp. 39-40).